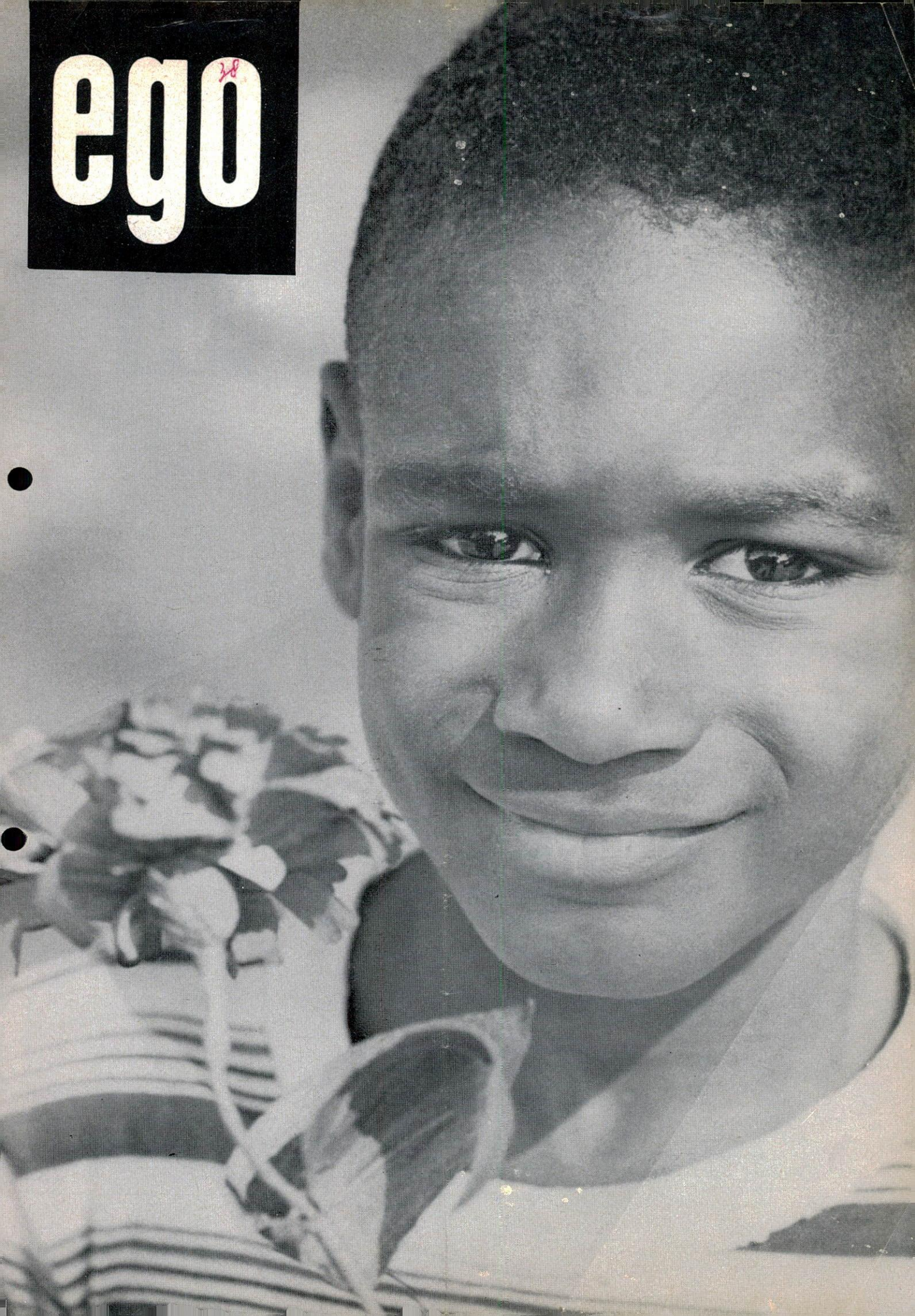

ego²⁸

Volk en verdediging

Er wordt de laatste tijd veel geschreven en gesproken over de verhouding van volk en strijdkrachten. Zo werd in het begin van mei in Vlissingen een drie-daagse conferentie gehouden op initiatief van de Maatschappij van Handel en Nijverheid waar een aantal vertegenwoordigers van het bedrijfsleven en van de drie strijdkrachten met elkaar hebben gesproken over onderwerpen als: de arbeid in bedrijfsleven en strijdkrachten, de public relations en de sociale en geestelijke begeleiding zowel in industrie en handel als in de krijgsmacht. Als gevolg van deze conferentie zal waarschijnlijk een werkgroep worden gevormd waarin men de opleiding van de mens zowel functioneel als cultureel in het bedrijfsleven en in de strijdkrachten aan een nadere studie zal onderwerpen.

Ik denk dat er weinig mensen zijn die zulke initiatieven niet toejuichen. Ze zijn een onderdeel van het meer algemene streven de verhouding volk-strijdkrachten nader onder de loupe te nemen dat het sterkst tot uiting komt in de enkele jaren geleden opgerichte Stichting Volk en Verdediging. Ons land volgde daarmee, nogal laat, het voorbeeld van elders.

In Zweden werd een dergelijke organisatie reeds opgericht in 1940, in Noorwegen in 1948, in Denemarken in 1951, in België werd in 1960 de Commissie Leger-Jeugd opgericht terwijl ook in West-Duitsland en Zwitserland soortgelijke organisaties bestaan.

De Stichting Volk en Verdediging heeft zeker niet stil gezeten sinds haar oprichting. Zij heeft b.v. in 1964 een zestal publicaties uitgegeven waaronder, in twee delen, het verslag van het motivatie-onderzoek dat het Nederlands Instituut voor de Publieke Opinie in november/december 1963 in opdracht van de Stichting heeft verricht.

Het verslag vermeldt dat, na de nodige voorbereidingen, tenslotte aan de hand van een 60-tal vragen een interview werd afgenomen aan 1402 personen — 701 mannen en 701 vrouwen — die een representatieve doorsnede vormden van het Nederlandse volk.

De vele vragen betroffen de opvattingen die de proefpersonen er op nahielden over de huidige wereldsituatie, het al of niet noodzakelijk zijn van de Nederlandse Strijdkrachten en vooral ook het oordeel dat men had t.a.v. verschillende facetten van de militaire samenleving.

Men moet natuurlijk met de resultaten van een dergelijk onderzoek wel heel voorzichtig zijn, daarom zullen we er hier ook niet te hooi en te gras een enkel cijfer uit overnemen, hoe verleidelijk dat overigens is. Wie werkelijk nieuwsgierig is kan het verslag voor weinig geld in de boekhandel verkrijgen.

Wij willen echter wel een bepaald punt t.a.v. de Stichting Volk en Verdediging naar voren brengen.

Voor ons ligt het zwaartepunt van de verhouding volk-strijdkrachten bij de dienstplichtige militairen. Daar ligt ook, zoals mede uit het Nipo-onderzoek blijkt, de bron van waaruit vooral ons volk zijn informatie omtrent de strijdkrachten verkrijgt.

Bij het onderzoek van het Nipo waren slechts 17% van de gevraagden onder de 24 jaar. Het aantal van de op dat ogenblik dienstplichtige militairen moet dus een zeer klein aantal van het totaal der ondervraagden hebben uitgemaakt.

Wij vragen ons daarom af of een aanvullend onderzoek, vooral wat het oordeel over de militaire samenleving betreft, onder enkele duizenden dienstplichtige militairen niet zinvol zou zijn. De Vormingscentra in de Nederlandse Strijdkrachten, waar per jaar ruim 20.000 dienstplichtige militairen komen, zouden wel een zeer geschikte plaats zijn waar dit onderzoek onder leiding van de Stichting of Nipo zou kunnen plaats hebben.

Los van bovenstaande suggestie stellen we ons voor in de komende maanden in EGO enige artikelen te wijden aan de problematiek volk en verdediging. Want ook deze zaak behoort mede door dienstplichtige militairen onder ogen te worden gezien.

RED.

ego

*Maandblad van de humanistische
geestelijke verzorging voor militairen*

No. 38 — juni 1965
3de jaargang

Redacteur: H. Lips, Hoofdraadsman

Adres redactie en administratie:
Bureau Hoofdraadsman,
Coornherthuis, Hoofdstraat 84, Drie-
bergen
telefoon 03438 — 2878

Vaste medewerkers:

Mw. A. C. W. B. v. d. Hage—Rens
Jan Brouwer
Ton Hartsuiker
R. v. Kamp
Henk J. Meier
G. Schuurman
B. Vuysje
Dick Zaal

Abonnementsprijs: f 5,— per jaar, te
storten op postgirorekening 480414
t.n.v. Hoofdraadsman Humanistische
Geestelijke Verzorging te
Driebergen.

Militairen ontvangen het blad op
aanvraag zonder betaling.

Bij de voorplaat:

*Een jonge kleurling, een bloeiende
plant... Er zit iets van symboliek
in. Foto's verklaren is echter dom
werk. Daarom doen we het niet. Dit
is gewoon een fijne foto van Leo-
nard Freed. Er zijn geen woorden
bij nodig.*

Thelonious Monks eigen weg

Jazzmusici zijn per definitie mensen voor wie materiële overwegingen pas op de tweede plaats komen, anders hadden ze wel een lucratievere vorm van muziek maken gekozen. Toch zijn velen onder hen uiteraard niet volkomen ongevoelig voor financiële argumenten, ze moeten ten slotte van hun kunst leven.

In het gunstigste geval streven ze eraan met een minimum aan concessies redelijke inkomsten te verwerven, maar vaak is na de eerste kleine concessies het commerciële hek van de dam. Slechts enkelen zijn in staat gebleken onverstoord hun eigen muzikale weg te gaan, onverschillig of hun publiek uit twee of uit twee miljoen fans bestaat. Thelonious Monk is zo'n jazzman.

In het begin van de jaren veertig was hij een van de grondleggers van de moderne jazz, maar het publiek leerde hem alleen kennen als de excentrieke 'Hogepriester van de Bebop' en als de componist van de standard 'Round about midnight'. Zijn volstrekt oorspronkelijke pianospel wekte voornamelijk de lachlust op. Monk ging echter rustig door met af en toe platen maken en incidenteel optreden in clubs, zonder dat hij buiten het enge kringetje van musici en kenners werd geapprecieerd.

In 1955 kwam het keerpunt in zijn carrière. Riverside Records zag iets in hem en begon zorgvuldig zijn naam op te bouwen door hem eerst een LP met Ellingtonthema's en een met bekende songs te laten maken voordat ze zijn eigen composities op de plaat zetten. Of het nu door Riversides publiciteitscampagne kwam of doordat het jazzpubliek langzamerhand voor Monks muziek rijp was geworden, in elk geval oogstte de pianist nu plotseling wel succes.

In de zomer van 1957 speelde Monk zes maanden lang in de New-Yorkse Five Spot met een kwartet dat later legendarisch zou worden: John Coltrane tenor, Wilbur Ware bas en Shadow Wilson drums. J. J. Johnson vergeleek de formidabele indruk die de tandem Monk-Trane maakte met de muzikale sensatie die Parker en Gillespie twaalf jaar eerder veroorzaakten.

Het Thelonious Monk kwartet met Coltrane maakte helaas maar weinig opnamen, maar de paar stukken die ze wel op de plaat zetten, behoren in elk geval tot het beste in beider oeuvre. Twee Riverside EP's (REP 3214 en REP 3217) bevatten samen drie stukken door deze groep, plus één stuk uit de LP 'Monks's Music'. Het tweede plaatje is naar mijn smaak het beste; het bevat de bezonken ballad *Ruby, my dear* en het dynamische *Trinkle, Tinkle*, dat een van de grilligste, gecompliceerdste Monkthema's is. Coltrane gaat in zijn improvisaties soms dwars tegen Monks opdringerige begeleidingsfiguren in, waardoor de spanning bij tijd en wijle bijna ondraaglijk wordt.

Gehoorzaam

Monk probeert zijn medemusici volledig naar zijn hand te zetten, zodat ze zich ertoe beperken gehoorzaam te laten horen wat de meester van ze verlangt. Daar is hier geen sprake van; Coltrane, Monk en de fenomenale bassist Wilbur Ware dragen alle drie hun eigen ideeën bij, terwijl drummer Shadow Wilson weliswaar minder opvalt, maar toch aanzienlijk zelfstandiger speelt dan sommige latere Monkdrummers.

De eerste EP bevat behalve het kwartetstuk *Nutty*, een van die bijna triviale maar toch nog net boeiende Monkdeuntjes, zoals gezegd één stuk van 'Monk's Music'. Dit *Off minor* wordt vertolkt door een septet met behalve Monk onder meer Trane en Coleman Hawkins tenor, Ray Copeland trompet en Art Blakey drums.

Hoewel op het hoesje met grote letters MONK AND TRANE staat en in de liner-notes zelfs wordt beweerd dat 'alle leden van de groep hun eigen solo's hebben,' zijn in feite alleen Hawkins, Copeland, Monk en Blakey solistisch te horen. Op zijn zachts gezegd een merkwaardige zaak, vooral omdat de LP 'Monk's Music' wel degelijk stukken Coltranesoli bevat. De wegen van de platenindustrie zijn ondoorgrondelijk.

Na 1957 werkte Monk eerst een tijd lang met de uitbundige tenorist Johnny Griffin, om begin 1959 Charlie Rouse te engageren, een saxofonist met een minder sterke persoonlijkheid dan Trane en Griffin, die bereid was zich volledig te conformeren aan Monks verlangens. Met wisselende bassisten en drummers heeft deze tweëenheid ($1 + 0 = 1$, ten slotte) sindsdien een hele serie platen en een drietal Europese toernees (1961, 1964, 1965) gemaakt.

Eigen weg

Monk gaat nog steeds zijn eigen weg, wat op het ogenblik wil zeggen dat hij er niets voor voelt zijn stijl nog te veranderen. We hebben dit als luisteraars natuurlijk te accepteren, maar aan de andere kant heeft Monk de afgelopen vijftien jaar zoveel en zulke goede platen gemaakt, dat we nauwelijks meer ademloos zijn nieuwste plaat verbeiden.

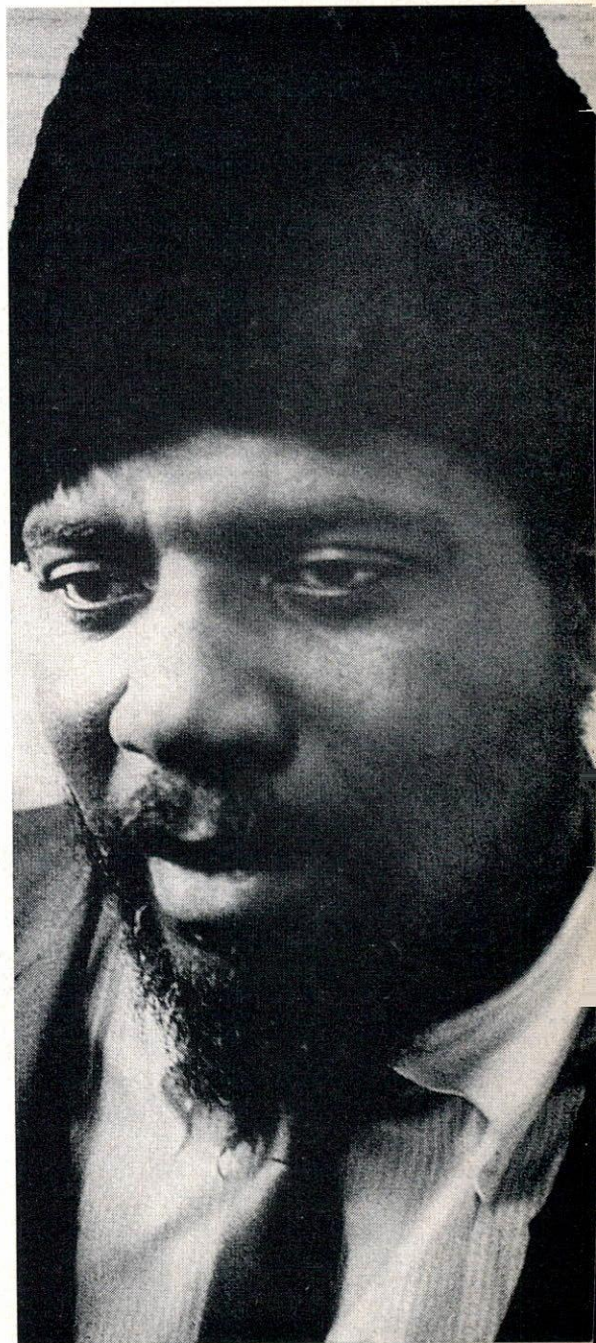
Op zijn meest recente LP 'Monk' (CBS 62497) vertolkt hij vier songs, een kinderliedje en twee eigen stukken. Monk raakt compositorisch wat uitgeput en hij heeft bijna al zijn originals al vele malen op de plaat gezet, zodat hij om einde-loze herhalingen te voorkomen populaire songs als *April in Paris* en *I love you*, die hij vroeger vooral bij wijze van kort intermezzo of als toegiftje vertolkte, nu zolang mogelijk moet trachten uit te smeren om in elk geval de plaat te vullen.

Toch kan Monk nog steeds voortreffelijk muziek maken; zijn soloparafrase van *April in Paris* kan de vergelijking met zijn beste werk doorstaan. Alleen

zou Monk vroeger na dat ene chorus zijn opgehouden, terwijl er nu een lusteloze, slaapverwekkende Rousesolo op volgt. In *I love you* gaat zelfs de solist Monk vervelen, wanneer hij bijna zeven minuten lang de beperkte mogelijkheden van dit banale materiaal tracht uit te pompen.

BERT VUIJSJE

THELONIOUS MONK

Een film van Frans Weisz

Er wordt véél gelezen in Nederland en toch heeft het 'gemiddelde' Nederlandse gezin (maar) 35 boeken op de plank staan: merendeels kookboeken, encyclopediën, atlassen en de bijbel.

Honderd vijftig jaar geleden organiseerden uitgevers en boekverkopers zich in 'de vereniging met de lange naam': de Vereniging ter bevordering van de belangen des Boekhandels, waarvan de CPNB (de Collectieve Propaganda van het Nederlandse Boek) het bekendst is geworden.

Al dertig jaar organiseert de CPNB een 'Boekenweek', die wordt voorafgegaan door het befaamd geworden 'Boekenbal'. Dit jubileumjaar heeft men die activiteiten aanzienlijk uitgebreid met een 'Nationale Boekenmarkt', die in de RAI werd gehouden.

Dit alles is inmiddels achter de rug, maar de CPNB hoopt dat de interesse voor het boek niet beperkt blijft tot één week. Ter meerdere glorie van deze boekenweek gaf men Sybren Polet de opdracht een toneelstuk te schrijven (*De Koning komt voorbij*), dat ná het Boekenbal ook in het Holland Festival zal (zou?) worden opgevoerd. Aan dit stuk zullen we voorbijgaan. De gebreken ervan zijn in de dagbladpers breed uitgemeten.

Wél staan we even stil bij het tweede initiatief van de CPNB: de film van Frans Weisz (met subsidie van O.K. en W) *'Een Zondag op het Eiland van de Grande Jatte'*. Ook deze film blijft niet beperkt tot het selecte publiek van het Boekenbal: *'Grande Jatte'* gaat normaal in roulatie als voorfilm bij François Truffauts film *La Peau Douce*.

Tachtig jaar geleden verbaasde de Franse schilder Georges Seurat de we-

reld met zijn pastelleurige 'pointillisme' onder meer in het bekende schilderij *'Un Dimanche à la Grande Jatte'*. Daar aan ontleende Weisz niet alleen de titel, maar ook stijl en benadering van zijn onderwerp: het impressionisme in 'Een Zondag' is herkenbaar dat van Seurat. De ondertitel, *Zeven Schrijvers op zoek naar een lezer*, suggereert bovendien banden met de toneelschrijver Luigi Pirandello, maar die is veel minder duidelijk aanwezig.

Wie meent dat Weisz zich — blijkens zijn ondertitel — beperkt heeft tot zeven schrijvers, vertélt zich: 28 Nederlandse auteurs komen in deze half uur durende film (summer) aan bod.

Aan bod is overigens wat veel gezegd: Weisz gebruikt ze als figurant in een spel rond een kasteeltje, waarin de zondagstoeristen zich terugtrekken voor de regen, die plotseling komt opzetten. Alleen de auteurs staan (onder paraplu) buiten en kijken door de ramen naar binnen. Ze zien hoe boeken voor allerlei doeleinden worden gebruikt, behalve ... om te lezen, tot uiteindelijk één jongen tóch tot lezen komt.

Zélf komen de auteurs ook tot schrijven: in de bibliotheek van het kasteel wordt het gekras van de pen van Victor E. van Vriesland overstemd door het getik van Remco Camperts schrijfmachine en het machinegeweergeratel van de activiteiten van Jan Cremer. Andere auteurs: Ed Hoornik, Gerrit Kouwenaar, Adriaan Morriën, Harry Mulisch, G. K. van het Reve, Bert Schierbeek, Ewald Vanvugt, Simon Vinkenoog en Jan Wolkers — een willekeurige greep.

Bekende namen, maar wie is Frans Weisz? De 26-jarige Frans Andor Benjamin Weisz had een Hongaarse vader en een Nederlandse moeder. Na zijn

h.b.s.-tijd volgde hij in Arnhem de Toneelschool, maar film had zijn interesse en toen in 1958 de Nederlandse Film Academie werd opgericht, was hij een van de eerste studenten.

Tijdens zijn studie begon hij al praktisch te werken; zo zien we hem als assistent bij de Amerikaanse film *Dog of Flanders*, die in Nederland werd opgenomen. Hij maakte als examenstuk de film *Moreelsepark*, waarin hij zelf een hoofdrol speelde, daarna *Ping-Pong e poi ...*, een Italiaans aandoende titel, hetgeen verklaard wordt uit het feit dat hij ná de NFA naar Rome trok om daar aan de filmschool in Cinecittà verder te gaan.

Met collega-NFA-student Jan Oonk maakte hij daarna één derde van de film *Helden* van producer Alfredo Salvati met Kitty Courbois in de hoofdrol. Het scenario was van Remco Campert en dat luidde een voortdurende samenwerking in. Plannen om Camperts *Het Leven is Vurrukkukuk* te verfilmen, werden naar de achtergrond verschoven, omdat de produktie te veel zou kosten.

Met *Helden* stond de Australische Nederlander Gerard Vandenberg al achter de camera en ook die samenwerking werd gecontinueerd (ook in *Grande Jatte*). Jan Vrijmans 'Cineproducties' werd de producent van *Grande Jatte* en zal ook de produktie doen van Frans Weisz' nieuwste film: *Het Gangstermeisje* — weer naar Remco Campert.

Zonder dat er een programma is opgesteld, een beginselverklaring is uitgegeven of een groep is gevormd, begint er in Nederland tekening te komen in een 'jonge' filmgroep. Frans Weisz speelt (zoals we al schreven: tekenend detail) ook een rolletje in De la Parra's *Aah Tamara*.

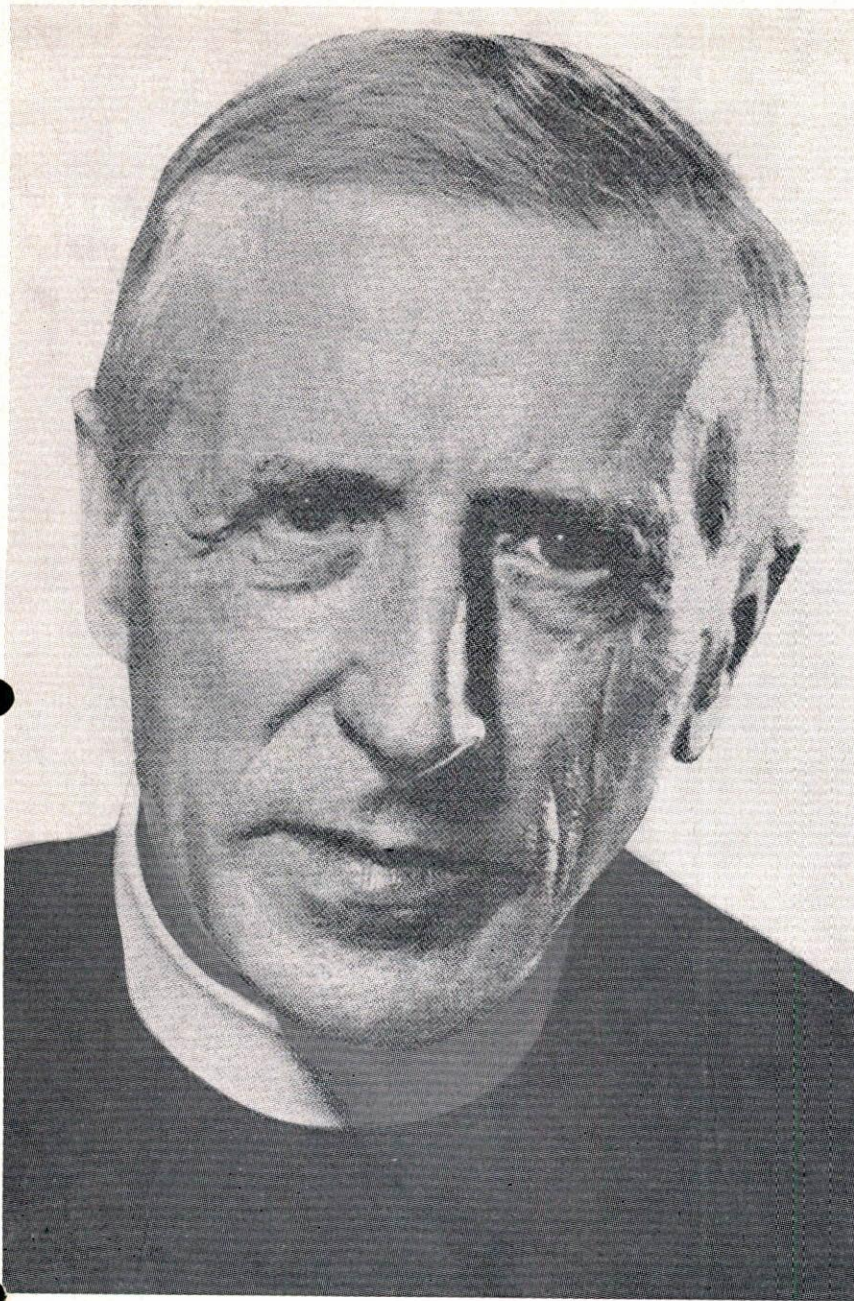
Maar is het nog wel juist zo nationalistisch te denken over communicatiemedia als film, die over onze grenzen heen kunnen grijpen? Weisz heeft zijn studie aan het 'Centro Spirituale' van de Cinecittà in Rome voltooid; hij zal — nemen we aan — niet aarzelen om buiten Nederland een film te gaan maken, en zal dat ook dóén als de condities hier niet verbeteren. Want ondanks de grote steun van het (vroegere) ministerie van O., K. en W. (nu het departement *Cultuur* van minister Vrolijk; in film-experimenten, komt een continue speelfilmproduktie in ons land nauwelijks van de grond.

Zoals in zovele andere takken van cultuur, nijverheid en handel zullen we misschien ook bij film in de richting van coprodukties gaan werken. Daar is niets tegen: chauvinisme op dit gebied kan alleen maar schade berokkenen. Franz Weisz (o.a.) is er om te bewijzen dat Nederland capabele filmers kan opleveren, zonder dat ze binnen onze landsgrenzen hoeven te blijven.

HENK J. MEIER

Frans Weisz achter de camera

Teilhard de Chardin en het vraagstuk van de evolutie

De evolutiegedachte is de laatste jaren opnieuw in het centrum der belangstelling komen te staan. De voornaamste aanleiding daartoe is de uitgave geweest der nagelaten geschriften van Pierre Teilhard de Chardin (1881-1955). Teilhard was jezuïet en paleontoloog. Zijn wetenschappelijke belangstelling ging uit naar de evolutie van het leven op aarde. Op zuiver wetenschappelijk gebied heeft hij tijdens zijn leven verschillende belangrijke studies gepubliceerd. Maar zijn belangstelling ging verder: hij vroeg zich af, wat de evolutiegedachte voor ons als mens te betekenen heeft. Daarmee kwam hij op wereldbeschouwelijk, religieus en wijsgerig terrein.

Op deze gebieden ligt een groot deel van zijn geschriften. Deze werden echter eerst na zijn dood uitgegeven. Hiervoor bleek niet alleen belangstelling te bestaan in kringen van vakmensen, theologen en wijsgeren, maar ook ver daarbuiten. De oorzaken hiervan liggen vermoedelijk in drie punten die in deze geschriften aan de orde komen, en die in hun combinatie Teilhards positie zeer oorspronkelijk maken. Vooreerst staat hij een radicale evolutie voor: van de eenvoudigste atomen tot de mens. Vervolgens bepleit hij de overeenstemming tussen evolutiegedachte en christendom. Ten slotte geeft hij vanuit de evolutiegedachte een visie op de toekomst. Wij zullen bij ieder van deze drie punten even blijven stilstaan.

De gedachte, dat de evolutie niet alleen de ontwikkeling van het leven betreft, maar dat er ook een overgang is van het levenloze naar het levende, is uiteraard een gedachte die in natuurwetenschappelijke kring vrij algemeen is. De oorspronkelijkheid van Teilhard ligt hierin, dat hij de verschijnselen in een zinvolle ontwikkeling tracht te plaatsen en wijsgerige en theologische bezwaren tegen de overgang van stof naar leven, evenals tegen die van dier naar mens, uit de weg tracht te ruimen. Teilhard ontwerpt daartoe verschillende wetten. Wij noemen hier die van het parallelisme tussen complexiteit en leven (bewustzijn) en de wet van het samengaan van continuïteit en discontinuïteit.

De eerste wet betekent, dat in de loop der evolutie de stof steeds complexer, ingewikkelder van structuur wordt. Eerst is er alleen het eenvoudige waterstofatoom, later ontstaan de andere minder eenvoudige elementen. Op de planeten ontstaan bij afkoeling uit het samengaan van verschillende atomen de moleculen. Ook deze worden steeds ingewikkelder in hun samenstelling. Na enkele miljarden jaren ontstaan op aarde (misschien ook elders) de ingewikkelde organische moleculen. Een beslissende stap wordt nu gezet, wanneer

grote hoeveelheden van deze moleculen zich tot een structuur verenigen die men protozoön noemt, d.i. primitief eencellig wezen (bacterie b.v.). Een dergelijk protozoön vertoont levensverschijnselen.

De stap van het levenloze naar het levende is gezet. De complexe stoffelijke structuur is nodig om het leven te laten ontstaan: de wet van het parallelisme van complexiteit en leven (bewustzijn). Tevens echter is dit een voorbeeld van de tweede wet: het samengaan van continuïteit en discontinuïteit. Er is continuïteit (geleidelijkheid), omdat er een geleidelijke groei is in de complexiteit der moleculen, maar er is discontinuïteit, omdat er in een beslissende fase der evolutie iets geheel nieuws, namelijk het leven, te voorschijn komt. Vergelijkbaar hiermee is de overgang van dier naar mens. Ook de mens heeft zijn evolutie.

Teilhard laat de evolutie niet eindigen met het ontstaan van de mens. Ook de mens heeft zijn evolutie. Eerst leeft hij

in de kerk

— wat is mooier —

hielden wij elkaars hand

verstoppt onder je jas.

wij zochten elkaar te vinden

en vonden.

in de zon deelde ik je lach maar

's nachts hebben wij gehuild.

samen onzichtbaar gehuild.

het witte kussen

omlijstte je gezicht als

vroege sneeuw ...

wij waren slechts gelukkig

en zochten elkaar te vinden.

wij zochten elkaar voorbij.

WESSEL BROUWER

als nomade, sinds ca. achtduizend jaar als landbouwer en sinds anderhalve eeuw is hij begonnen als arbeider te leven in een industriële wereld. Dit brengt grote veranderingen mee, zowel voor de materiële levensomstandigheden als voor het bewustzijn van de mens. Daarmee raken wij reeds het derde punt: Teilhards visie op de toekomst. Maar eerst zijn gedachten over het samengaan van evolutiegedachte en christendom.

Vooreerst heeft Teilhard er na vele anderen op gewezen, dat evolutie en schepping elkaar niet uitsluiten. Evolutie is een wetenschappelijk, schepping een religieus begrip. De wereld die God schept, kan evengoed een evoluerende wereld zijn, zoals men haar tegenwoordig kent, als een zich zelf gelijkblijvende wereld, zoals men vroeger dacht. Scheppen betekent: doen zijn. Oorspronkelijk is hetgeen Teilhard zegt over de plaats van Christus in de evolutie der mensheid. Deze plaats hangt ten nauwste samen met Teilhards visie op de toekomst, waarvan Teilhard als voorname karakteristiek ziet de groeiende mogelijkheid voor een vollediger menselijkheid.

Christus is de mens der toekomst. De toekomst der mensheid wijst in de richting van grotere eenheid. De aarde wordt immers niet groter, terwijl de wereldbevolking zeer snel toeneemt. Dit betekent, dat de verschillende volken en werelddelen steeds meer op elkaar aangewezen zijn en noodzakelijk met elkaar in aanraking komen. Dit kan leiden tot steeds heviger botsingen, zoals de geschiedenis van onze eeuw laat zien, maar een voortgaan in deze richting betekent uiteindelijk de ondergang van allen. De andere weg is die van samenwerking, maar dit veronderstelt onderlinge waardering, of — christelijk uitgedrukt — naastenliefde. De betekenis van Christus is, dat hij deze weg gewezen heeft. De liefde tot God en die tot de mensen is onverbrekkelijk verbonden.

Toekomst is er voor de wereld alleen in eenwording. Teilhard ziet die eenwording op verschillende van elkaar afhankelijke niveaus ontstaan.

De economische eenwording. Niet alleen de economie van een land, maar evenmin die van een bepaald werelddeel kan op zich zelf staan. Alle delen van de wereld hebben elkaar nodig. Dit geldt van het economisch ontwikkelde deel van de wereld t.o.v. het economisch onderontwikkelde deel. Maar ook het omgekeerde geldt: de economie der economisch-ontwikkelde volken heeft de economie der economisch-onderontwikkelde volken nodig als afzetgebied. Net zoals in de vorige eeuw de ondernemers de werknemers beter moesten betalen, omdat zij anders geen markt hadden voor hun produkten, zo moeten nu de econo-

misch-ontwikkelde volken de andere volken in staat stellen hun produkten af te nemen.

Er is ook *de militaire eenwording*. De vernietigingswapenen zijn zo sterk geworden, dat zij niet doeltreffend meer zijn. Men vernietigt zich zelf tegelijk met de ander. Heeft de oorlog vroeger mogelijk zin gehad, nu heeft hij dat niet meer. Is de oorlog uitgeschakeld, dan is men verplicht tot overleg te komen: een wereld of geen wereld. Overleg immers — reeds verwerkelijkt in VN en UNESCO — is een eerste fase van eenwording. De tegengestelde belangen moeten verzoend worden, omdat het hoogste belang van ieder volk zijn voortbestaan is.

Geestelijke eenwording: de verschillende culturen ontmoeten elkaar. Overal bestaat de behoefte aan wetenschap en techniek. Deze zijn niet mogelijk zonder liefde tot de waarheid. Een gelijke opvatting van waarheid is op het gebied van wereldbeschouwing moeilijker te verwerkelijken dan op het gebied der wetenschap, maar de contacten tussen culturen geven althans een begin van toenadering.

Overigens hoeft deze toenadering niet tot starre en doodse eenvormigheid te leiden. Het is opmerkelijk, dat juist sinds de ontwikkeling der moderne wetenschap een grotere gedifferentieerdheid in wereldbeschouwing ontstaan is. Wat nodig is, is het erkennen van elkaars menselijkheid en de bereidheid tot gesprek.

Sociale eenwording: iedere mens heeft recht op de materiële en geestelijke rijkdommen van de aarde. De tegenstellingen tussen de klassen verdwijnen: wij zijn allen, ieder op de eigen plaats, medewerkers aan dezelfde maatschappij waarin de loodgieter even onmisbaar is als de geleerde. Alleen een maatschappij waarin sociale rechtvaardigheid heerst, gaat een toekomst tegemoet. Eenheid (liefde), waarheid, waarachtigheid, en rechtvaardigheid ziet Teilhard nu als de kern van de boodschap die Christus voor de mensheid gebracht heeft, en die geleidelijk moet worden verwerkelijkt.

Biedt dan juist de tegenstelling tussen gelovigen en ongelovigen geen weerstand aan de komende eenheid? Teilhard meent, dat in beginsel het gestelde ideaal zowel door gelovigen als door ongelovigen te beleven is, dat zij hierin elkaar kunnen vinden. Voor de christen zal de liefde tot God de inspiratie zijn van zijn liefde tot de mensen. Maar verschil in inspiratie sluit samenwerking niet uit. Wel gelooft Teilhard, dat voor velen het beeld van Christus steeds duidelijker zal worden, omdat de levende mens nu eenmaal sterker wordt aangesproken door het gerealiseerde voorbeeld dan door een abstract ideaal.

PROF. DR. B. DELFGAUAUW.

Het evolutionaire Humanisme van Julian Huxley

Er bestaat een voor mij moeilijk te begrijpen, maar nogal algemeen voorkomende opvatting over een verwantschap tussen Teilhard de Chardin en Julian Huxley, die zo groot zou zijn, dat velen bij voorkeur deze twee namen in één adem noemen. Een opvatting die ongeveer hier op neerkomt: is het niet merkwaardig te zien, dat twee mannen van zo verschillende achtergrond met betrekking tot de evolutie tot opvattingen komen die elkaar zo nauw raken?

Eigenlijk zie ik maar op één manier kans dit enigszins te verklaren: de oorzaak is het oecumenisch modeverschijnsel, dat een gevaar voor de geestelijke samenleving dreigt te worden. Vooral de kerkelijke wereld is er tegenwoordig zo op uit weer te bedenken hoe ze ten slotte in al haar variaties stoelt op dezelfde wortel des geloofs, dat ze, in haar overmatige ijver, veelal maar vlotweg heenschiet over verschillen die bepaald soms wel fundamenteel zijn. Het is daarbij interessant te zien, hoe vooral in het protestantse kamp in dit opzicht de 'rekkelijken' gevonden worden, terwijl in het roomse denken met groter terughoudendheid de 'precisie' betracht wordt.

Voor zover het oecumenisch streven zich binnen het verband (of is het toch nog steeds de onverbonden groepering?) der kerken afspeelt, kunnen we volstaan met de rol van geïnteresseerde toeschouwers. Maar zo ligt de zaak toch niet helemaal. Ook in de buitenkerkelijke wereld, en zeker voor zover die georganiseerd is binnen de verschillende denominaties der humanistische verbanden, treffen we in toenemende mate een neiging tot oecumenisering aan. We zoeken immers tegenwoordig liever naar wat ons vereent dan naar wat ons scheidt?

Voor zover deze neiging op de redelijke overweging berust, dat de wereld op weg is naar een nieuwe levensbeschouwing en dit moet zijn, omdat in het levensbeschouwelijke denken vele oude vormen en gedachten blijken afgedaan te hebben, bezweken zijn onder de mokerslagen van een onverbiddelijk voortgaande en openbarende wetenschap, is hier alles voor te zeggen. We zullen, mede ter wille van de toekomst van de mensheid, moeten trachten tot een zekere eenheid te komen. Een 'zekere', dus een beperkte eenheid — omdat juist levensbeschouwelijke zaken, als het goed is, tot de meest persoonlijke belevenissen behoren en er dus, gezien het feit dat de persoonlijkheidsstructuren bij de mensen zeer sterk uiteenlopen, ook altijd een ruime variatie binnen de grote lijnen zal blijven bestaan. Een gedachte die binnen de grote lijnen van het humanisme dan ook duidelijk leeft: de humanisten vinden het — en dat ook alweer met beperkingen — minder juist over allerlei zaken die toch heus wel van belang zijn, uitspraken te doen die 'het'

standpunt van 'het' humanisme — of zelfs maar van 'de humanisten' — zouden weer geven.

Maar een enkele grote lijn, een enkel fundamenteel beginsel laat zich wel degelijk formuleren. Zo'n beginsel is o.a., dat de humanist niet gelooft in een bovennatuurlijke, algemene of speciale openbaring. En dat hij van mening is, dat een wereldbeschouwing slechts kan worden opgebouwd op de basis van de toetsbare feiten die het wetenschappelijk onderzoek ons ter beschikking stelt.

Wanneer dan ook Julian Huxley over de komst van een nieuwe religie spreekt (en dat doet hij) en daarbij zijn wetenschappelijke, evolutionaire overtuiging betreft, dan bedoelt hij in feite toch geheel iets anders dan Teilhard de Chardin, die eenzelfde gedachte vertolkt, met dezelfde evolutie als achtergrond.

Men mag, wat mij betreft, gerust stellen, dat beide opvattingen bovendien een zeker mysticisme gemeen hebben — maar het grote verschil is hierbij, dat bij Huxley dit mysticisme een bijkomende zaak is, die niets te maken

heeft met het goddelijke, terwijl bij de Chardin dit mysticisme het overweldigend-goddelijke en voltrekt grondleggende in zijn beschouwingen is.

We kunnen het ook zo zeggen: Huxley tracht een religie op te bouwen, die aangepast is aan de feiten van de evolutie; de Chardin tracht aan te tonen, dat de evolutie geheel past bij zijn mystiek-godsdienstige overtuiging — en ontziet zich daarbij niet (waarschijnlijk geheel onbewust) in een betoog dat hij geheel te goeder trouw (en voor een belangrijk deel zeker terecht) als wetenschappelijk aangeeft, stellingen binnen te smokkelen, die ontoetsbaar en onbewijsbaar zijn en die dus met wetenschap, althans met natuurwetenschap, niets meer te maken hebben.

We kunnen het ook nog zo zeggen: Teilhard was in de eerste plaats gelovig mysticus en pater-jezuïet, in de tweede plaats wetenschappelijk onderzoeker van hoge orde; Huxley was en is in de eerste plaats onderzoeker van groot formaat, die echter, bij het bereiden van zijn geestelijke teerspijs in de keuken

van zijn levensovertuiging, een beetje mysticisme door zijn ingrediënten mengt.

Hoe sterk deze twee mannen in hun diepste wezen verschillen, moge blijken uit het feit, dat Teilhard altijd een godgelovig priester is geweest, terwijl enkele jaren geleden Huxley in een forum-discussie uitdrukkelijk stelt: 'Ik ben een atheïst in die enig juiste betekenis van dit woord, dat ik niet geloof in het bestaan van een bovennatuurlijk wezen, dat invloed uitoefent op de natuurlijke gebeurtenissen.'

En toch is hij het met Teilhard eens, dat het belangrijkste dat de evolutie heeft voortgebracht, is: de geest. Hij acht die geest zó belangrijk, dat hij

meent dat de doorbraak die deze geest tot stand gebracht heeft bij het ontstaan van de mens (en dit houdt dus in, dat hij deze geest ook aanwezig acht in vele andere dieren; bij de mens is hij echter in een geheel nieuw stadium getreden), de evolutie van de toekomst zal beheersen.

Weliswaar heeft hiermede de 'gewone' evolutie niet opgehouden te bestaan, maar het voornaamste middel waarmee de richting van de evolutie tot nu toe werd bepaald, de natuurlijke selectie, heeft hierdoor veel van zijn kracht verloren. De menselijke geest, die in staat is te doorgronden en te leiden, heeft de mens tot de beheersers der wereld gemaakt. Voor hem is de mens niet meer een gewoon lid van de natuurlijke

levensgemeenschap, niet langer uitsluitend een biologisch object, maar een geheel nieuw, althans geheel anders georiënteerd, wezen, waarin de geestelijke facetten zich nu in snel tempo evolueren. In plaats van de biologische evolutie, gericht door de langzaam werkende natuurlijke teeltkeus, is nu de psychosociale evolutie, de culturele evolutie gekomen, die door de snelle, bewuste keuze gericht wordt. Waarbij tegelijkertijd deze mens, die zich bewust is van de rol van oorzaak en gevolg, deze bewustheid en de daaruit voortvloeiende kennis en vermogens zal kunnen gebruiken om in de hem omringende natuur de evolutie een richting te geven die hem gewenst voorkomt. Misschien nog niet helemaal nu — maar dan toch in een niet ver verwijderde toekomst.

En aangezien de mens nog een uiterst jonge soort is (misschien eerst 100.000 jaar geleden werkelijk in zijn huidige vorm ontstaan), heeft hij nog de mogelijkheid van een grote en glorieuze toekomst vóór zich (de gemiddelde levensduur van een soort is gemiddeld zo'n 50 miljoen jaar).

Wel moet hij dan in staat zijn om enkele dreigende gevaren te ontgaan om de mogelijkheid te omzeilen, dat hij zich zelf op korte termijn zou vernietigen. Huxley noemt bij die gevaren o.a. de levensgevaarlijke bevolkings-explosie die thans aan de gang is, de niet minder levensgevaarlijke beheersing van de atoomenergie voor agressieve doeleinden en het gevaar van het voortbestaan van een zo grote groep van wat wij plegen te noemen de onderontwikkelde landen, maar wat hij, eleganter, als de 'underprivileged nations' aanduidt.

Maar hij meent, dat, 'als we eens werkelijk ons best doen,' deze gevaren zeker te overwinnen zijn. En het meest bemoedigende, het meest aansprekende in zijn opvatting is, dat we hierin allen, stuk voor stuk, een taak kunnen hebben. Zo ziet hij de mens niet langer als de vereenzaamde zwerver in het heelal, die in zijn enigheid zich de machteloze voelt, die slechts één uitkomst heeft 'te vluchten in de armen van een door hem zelf geschapen bovennatuurlijke vaderfiguur,' maar als het hoogste produkt van de aardse evolutie, die zich niet alleen verbonden weet (of althans kan weten) met al zijn medemensen over de gehele wereld in een gemeenschappelijk pogen de wegen der evolutie te banen, maar die zich bovendien, door afstamming en huidig bestaan, verbonden mag voelen met alles wat op aarde leeft en groeit, ja, met die aarde zelf en daarbuiten nog: met de gehele kosmos, die zich in de loop der eonen ontwikkeld heeft uit dezelfde grondstof en volgens dezelfde evolutionaire wetten als hij zelf.

DR. C. VAN RIJSINGE

HUMANISTISCH VORMINGSCENTRUM 'HET COORNHERTHUIS'

Hoofdstraat 84 — Driebergen

In het Coornherthuis worden regelmatig bezinningsbijeenkomsten gehouden voor militairen.

Er wordt daarbij gesproken over allerlei levensvragen. Daarnaast zijn er boeiende programma's over hedendaagse kunst.

Iedere militair kan hiervoor uitzonderingsverlof krijgen.

Wie iets gevoelt voor deelname aan zo'n bijeenkomst vulle het onderstaande formulier in en sture het op naar het Coornherthuis.

Ondergetekende (naam, voorletters, rang)

..... (landmacht/luchtmacht)

Registratienummer

Onderdeel

Gelegerd te

..... (volledig militair adres)

wenst deel te nemen aan een Vormings- en Bezinningsbijeenkomst van het Humanistisch Thuisfront in het Coornherthuis te Driebergen in de maand

..... (maand van deelname).

Handtekening:

Tour de France-Tour de Janssen?

Nog een korte spanne tijds en Nederland zal weer drie en een halve week lang leven in de ban van de Tour de France, het jaarlijkse wielerspektakel, dat nog altijd een aparte plaats in de internationale sportwereld inneemt. Het ziet er naar uit, dat die belangstelling in ons land dit jaar intenser zal zijn dan ooit tevoren, omdat het Nederlandse contingent in de Tour waarschijnlijk groter is dan het in alle voorgaande jaren is geweest. Bovendien hebben de Nederlandse renners door hun goede prestaties in de Tour van het vorige jaar ons land weer 'warm' gemaakt voor de Tour.

De laatste jaren zat er bij die belangstelling in ons land een beetje de klad in. Dat was voornamelijk een gevolg van het feit, dat Tourbaas Jacques Goddet in 1962 om velerlei redenen van het systeem der nationale ploegen afstapte en de merkenploegen in zijn Tour invoerde.

Nederland kwam er toen maar bekaaid af. In de Tour-karavaan zaten maar enkele Nederlandse renners meer, die voor Franse of Belgische ploegen reden en daarin in de meeste gevallen dan ook nog slechts een knechtenrol moesten vervullen. Het tijdperk van de Nederlandse heldendaden in de Tour leek voorgoed voorbij.

Het vorige jaar kwam er evenwel een einde aan die ontmoedigende situatie, doordat er een Nederlands merkenteam uit de grond kon worden gestampt, dat onder de leiding van Kees Pellenaars tot de Tour werd toegelaten en het daarin — alle sombere voorspellingen ten spijt — niet eens zo slecht deed.

En bovendien doordat er in de buitenlandse ploegen enkele Nederlanders van de partij waren, die duidelijk blij gaven de knechtenrol te zijn ontgroeid. Vooral een renner als Jan Janssen, die dagenlang in de groene trui reed en ten slotte ook definitief winnaar werd van het puntenklassement, heeft er natuurlijk enorm veel toe bijgedragen, dat Nederland weer volledig onder de fascinerende invloed van de Tour de France kwam.

Ook dit jaar zal Nederland weer met een volledige eigen merkenploeg onder de leiding van 'de Pel' aan de Tour deelnemen. Met nieuwe aanwinsten uit de buitenlandse ploegen als onze specialist in 'klassiekers' Jo de Roo en Bas Maliepaard en uit het legertje van nieuwbakken professionals als de olympische kampioenen Gerben Karstens en Bart Zoet en de olympische bronswinnaar Henk Cornelisse, ziet deze ploeg er daarbij aanzienlijk sterker uit dan het vorige jaar.

En verder zit Nederland in de buitenlandse ploegen nog altijd met een aantal mannen die in de komende Tour zeer opvallende dingen zullen kunnen doen zoals ook nu weer Jan Janssen en

verder Peter Post en Arie den Hartog, die waarschijnlijk hun Tour-debuut zullen maken en van wie men daarbij veel goeds mag verwachten.

Er zitten voor Nederland dit jaar dus wel zeer aantrekkelijke elementen in de Tour de France, die het vermoeden wetten dat er straks duizenden Nederlanders dagelijks gretig naar hun krant zullen grijpen en ademloos aan hun radio- of televisietoestel gekluisterd zullen zitten om te ervaren hoe de Nederlandse coureurs in deze gigantische monstervedstrijd reilen en zeilen.

Gouden tijd

Op de schouders van de renners zelf rust de lang niet gemakkelijke taak om dit vaderlandse vuur brandende te hou-

Aanvankelijk was dat een bescheiden plaats. Nederland mocht van Henri Desgrange, de 'schepper' van de Tour, met vier renners aan het grote spektakel deelnemen. Maar toen er van die vier maar liefst drie en dan nog op zeer eervolle plaatsen de finish in Parijs haalden, toen bovendien de Zeeuw Theophiel Middelkamp de eerste de beste zware Alpenrit in deze Tour op zijn naam bracht, toen wist iedereen al dat Nederland zijn kostje in de Tour definitief had gekocht.

Nederland heeft daarna — uiteraard — zijn 'ups and downs' in de Tour gehad. Maar de totale balans ziet er toch zeer redelijk uit. Want telkens weer doken er in het Nederlandse wielereger krachten op die in het Tour-circus

JAN JANSSEN ... nu gele trui? ...

den. Want de ervaring heeft geleerd, dat dit dooft zodra de Nederlandse successen uitblijven. Men behoeft zich daarover dit jaar echter nauwelijks zorgen te maken. De Nederlandse wegrensport beleeft tegenwoordig een gouden tijd. Er gaat geen week voorbij of de Nederlandse renners behalen — ook in de grote wedstrijden in het buitenland — prachtige triomfen. Geen wonder, dat men in de buitenlandse wielersportkringen vaststelt, dat de Nederlanders 'de wind in de rug' hebben.

Wijnen Joris van den Bergh heeft er eer mee ingelegd, toen hij in 1936 Nederland in de Tour de France praatte en schreef. Dwaars tegen een stroom van protesten en tegenwerking in van degenen die het 'gekkenwerk' en 'een waanzinnig avontuur' noemden, bezorgde deze Nederlandse wielersportjournalist in samenwerking met zijn Belgische confrater Karel van Wijnendaale Nederland een plaats in de Tour.

tot het spelen van een belangrijke rol in staat bleken. Ik denk aan een Jan Lambrichs, een Wim van Est, een Wout Wagtmans, een Gerrit Voorting, een Jan Noltens, een Ab Geldermans ...

Zij hebben Nederlandse Tourhistorie geschreven. En die historie is vele briljante hoofdstukken rijk. Zij bevat een respectabel lijstje van etappe-overwinningen, zij toont ons meermalen Nederlanders in de zo fel begeerde gele trui en als het grote pronkstuk tot het vorige jaar vermeldt zij onze overwinning in het landenklassement in 1953.

Het vorige jaar werden er met Janssens groene trui, met de etappezeges van Janssen, Nijdam en De Roo weer enkele triomfantelijke hoofdstukken aan toegevoegd. Aan het grote Nederlandse contingent van dit jaar de moeilijke, maar eervolle taak deze Success Story voort te zetten. Het zal waarachtig wel weer gaan!

GER SCHUURMAN

JACQUES BREL

Bruisende energie, bijtend sarcasme, poëtische tederheid, Jacques Brel. Op 8 april 1929 werd te Schaarbeek (België) Jacques Romain Georges Brel geboren. Vader Brel is eigenaar van een kartonfabriek en het sprak een beetje vanzelf dat zoon Brel net zo zou piepen als de oude zong. Het omgekeerde zou het geval blijken: de jonge zong, de oude piepte, want Jacques voelde niets voor het kartonwezen.

Hij heeft zijn school afgelopen, heeft bij zijn vader in de golfkartonfabriek gewerkt, maar tegelijkertijd hield hij zich intensief bezig met een links getinte jongerenbeweging 'La Franche Cordée'. Hij schreef en zong voor liefdadigheidsavonden van die vereniging zijn eerste chansons, zich begeleidend op een speciaal voor die gelegenheid gekochte gitaar. Inmiddels was hij getrouwd.

Zijn chansons trekken de aandacht en van 'Il y a' en 'La foire' wordt een (78-toeren) plaat gemaakt. Dan gaat hij naar Parijs, waar hij moet zien als Belg, met alle taalmoeilijkheden van dien (hij spreekt Waals, een 'dialect' van Frans zoals dat in Parijs gesproken wordt), met zijn noordelijke instelling zijn brood te verdienen.

Zes jaar heeft hij nodig. In die zes jaar maakte hij prachtige chansons, kreeg hij ook wel wat bekendheid, maar de treffer kwam toch in 1959, een driedubbele treffer: La valse à mille temps, Ne me quitte pas en Les Flamandes. Deze drie chansons verzekeren zijn plaats onder de 'grote' chansonniers. Hij is sindsdien in het nieuws gebleven, met onder meer Marieke, Le moribond, On n'oublie rien, Les bourgeois, Les paumes du petit matin, Rosa en, met zeer recente chansons, Amsterdam, Les vieux, Les singes.

Antiklerikaal

Zijn chansons. Net zoals hij zich moeilijk aan de maat van een orkestbegeleiding kan houden, waar hij voortdurend tegenin zingt, maar waarmee hij altijd weer gelijk uitkomt, gaat hij in zijn chansons in tegen de wetten die de mensen van bovenaf worden opgelegd, vooral (hij is katholiek opgevoed) door de clerus, onder andere in zijn land. Het duidelijkst komt deze antiklerikale houding tot uiting in zijn chanson Les Flamandes, dat men hem zeer kwalijk heeft genomen.

'Les Flamandes' gaat over de Vlaamse vrouwen, die somber door het leven gaan, oogsten, kinderen baren, grootmoeder worden en sterven, omdat hun ouders, ooms en de bisschop dat zo voorschrijven. Natuurlijk is dit chanson niet tegen Vlamingen of Vlaamse vrouwen gericht, alhoewel de Walen het wel gebruikten in hun taalstrijd.

Ernst van Altena, persoonlijke vriend van Jacques Brel, vertaalde vele van zijn chansons. Enkele van die vertalingen zijn op de plaat uitgekomen (Rosa,

de Nuttelozen van de nacht, Burgerij e.a.). Van Altena's vertaling van 'Vlaamse vrouwen' (fragment):

Zonder iets te zeggen, dansen de Vlaamse vrouwen

Zwijgend dansen ze door de beierende zondagen,
want Vlaamse vrouwen zijn geen babelaarsters

En als ze dansen is dat omdat ze 20 zijn,

En op je twintigste is het tijd om je te verlossen,

Je te verlossen om te kunnen trouwen,
Te kunnen trouwen om kinderen te kunnen krijgen.

Zo hebben ze het van hun ouders geleerd,

van de koster en zelfs

van Zijne Eminentie de Aarts priester die predikt in het klooster.

En daarom dansen ze, de Vlaamse vrouwen.

Het thema van de betutteling van bovenaf komt onder meer ook voor in Les bigottes en Madame la Patronesse. Jacques Brel kan zijn mening niet voor zich houden. Hij moet zich uiten in vlijmscherpe chansons. Wie hij tegen de schenen schopt, is hem onverschillig. En toch verdient hij er veel geld mee.

Van dat geld kocht hij een huis bij Brussel voor zijn vrouw en drie dochters, en een klein flatje in Parijs voor zich zelf. Daar woont en werkt hij. En wat hij niet gebruikt, schenkt hij weg, aan liefdadige instellingen.

Jacques Brels chansons zijn dichtelijk, maar hij noemt zich zelf geen dichter. 'Voor gedichten is deze tijd niet geschikt,' zegt hij. 'Het gedicht heeft geen sociale functie, het wordt niet meer gelezen'. Daarom nam hij de muziek te baat om zich te doen verstaan.

Dank zij Ernst van Altena wordt Jacques Brel in ons land, dat doorgaans niet zo open staat voor in de Franse taal gezongen werk, ook verstaan. Deze vertalingen geven zo zuiver en poëtisch de inhoud van Brels chansons weer,

dat ik er gaarne enkele van gebruik. Uit Le moribond (de stervende):

Adieu pastoor, je was m'n vrind,
Adieu pastoor, je was m'n vrind, pastoor,
We zongen niet in 't zelfde koor,
we waren niet gelijk getint, maar zochten toch hetzelfde spoor.
Adieu pastoor, ik ga eraan, En sterven in 't voorjaar is hard,
pastoor, 'k sterf in de bloei, maar niet benard, mijn vrouw was steeds jouw biechtstoel trouw, en dus zorg jij wel voor mijn vrouw.

Uit Ne me quitte pas:

Lief, ik zoek voor jou, in 't stof van de wegen, de paarden van regen, de paarden van dauw. Ik zal al mijn leven werken zonder rust, om jou licht en lust, goud en goed te geven, Ik sticht een gebied waar de liefde troont, waar de liefde loont, waar jouw wil geschiedt, Laat me niet alleen...

Jacques Brel houdt van België en hij heeft dat in enkele zeer mooie chansons ook beleden. Een van zijn mooiste chansons: Le plat pays (Mijn vlakke land).

Wanneer de Noordzee koppig breekt aan hoge duinen, en witte vlokken schuim uiteenslaan op de kruinen, wanneer de norse vloed beukt aan het zwart basalt, en over dijk en duin de grijze nevel valt, wanneer bij eb het strand woest is als een woestijn en natte westenwinden gieren van venijn, dan vécht mijn land, mijn vlakke land.

In zijn laatste recital in Olympia in Parijs kwam Brel met een reeks nieuwe chansons, die stuk voor stuk verassend goed waren. Op zijn nieuwste langspeelplaat (Barclay 80243) enkele ervan: Les timides, Amsterdam, Le dernier repas, Les toros, Tango Funèbre en, naar mijn smaak een der mooiste chansons ooit door Brel gemaakt, Les vieux. Het is verwonderlijk dat een jonge man de wereld van ouden van dagen zo raak in woorden kan vangen.

De oudjes praten niet, of hoogstens af en toe, met stille ogentaal. Zelfs rijk zijn ze toch arm en zonder toekomstbeeld: één hart voor allemaal. Hun huis geurt witte was, lavendel, koperpoets en 't werkwoord van weleer. Oud zijn in Parijs is oud zijn op een dorp: men leeft er nauwelijks meer. Eens lachten ze te veel en daarom sleept hun stem als 't over vroeger gaat. Eens huilden ze te veel en daarom parelt soms een traan langs hun gelaat. En als hun hand soms beeft, is dat om de klok die oud wordt op de schouw, die slingert: Kom je mee, slingert ja — slingert nee, slingert: ik wacht op jou?

In dit en dergelijke chansons is Brel allermint een 'padvinder', zoals hij wel genoemd wordt. Hij is mild, begripend. Het is een facet van het brok dynamiet Brel. Maar één ding is zeker: het is maar gelukkig dat hij niet in het golfkarton gebleven is.

H. MEERUM TERWOOT-GROENTEMAN

Seth Gaaikema: te laag genoteerd

Een gelede lijn één zet mij net iets te laat op het Leidseplein af. De portier bij de artiesteningang is op de hoogte van mijn komst en vraagt een ogenblikje respijt. Dan duikt Seth Gaaikema op.

De Marnixstraat trekt een voor tussen de Stadsschouwburg en het Americain, bolwerk van artisticeit. Niet zonder enige inspanning bemachtigen we een plaatsje aan het raam. Seth knikt in de richting van een affiche: 'Drie Stuivers Opera'. 'Die heb ik samen met Ton Lutz opnieuw vertaald,' zegt hij met gecamoufleerde trots. 'Het is een fel stuk met een sociaal appél. Het heeft genoeg aanwrijvingspunten waardoor het zeer actueel is.'

De repetities woon ik als het even kan (minstens twee dagen per week) bij. Ik heb de liedjes in spreektaal geschreven. Die moeten als het ware gespeeld worden. De eerste periode is flexibel. Dan kan de tekst nog tal van wijzigingen ondergaan. Daarna gaan we het geheel vervolmaken. Ik vind het heerlijk om in de huid van grote geesten als Brecht te kruipen. Voorkeur heb ik niet. Weet ik veel. De ene keer hou je van banaan, de andere van appelmoes.'

Seth Gaaikema (25) is afkomstig uit Uithuizen (Groningen). Hij volgde het gymnasium en is thans drs. Nederlands. Hij is van plan binnen niet al te lange tijd te promoveren. Indertijd richtte Seth het 'Groninger Studenten Cabaret' op en verzorgde de conférences.

'In die tijd was ik stapelgek. Ik bedreef ongerichte humor. De mensen lachten heel wat af. Nu neig ik weer naar het gekkere. Ik ben dol op het absurde, het bizarre. Ik ben geen politieke grapjas. Wil je een voorbeeld van het knettergekke: 'De straaljagerpiloot

stottert, want hij gaat het geluid doorbreken.'

Stel je voor: een vijver, waarop kroos drijft. Het woord is het kroos, maar daaronder zit veel water. De tekst is alleen aanleiding tot het gebeuren. Het is de voorgevel, waarachter zich een huis moet bevinden. Je hebt overigens hele mooie voorgevels. Het belangrijkste van alles is mijn instelling. Het eerste kwartier van mijn optreden train ik mij zelf. Dan moet ik de mentaliteit kweken van 't wordt een fijne avond'. Vervolgens probeer ik de zaal vier keer per avond te verheffen. Op die momenten staat mijn persoonlijkheid bloot. Als een man op het toneel zuur doet, dan is dat geen royale, loyale, fijne vent. De mensen willen een leuke avond. Ik ook. Je hebt er ook, die begaan zijn met het lot van de wereld. Dat noemen ze Weltschmerz, daar is geen ander woord voor. Brecht bij voorbeeld is geen zuurpruim, maar een profeet. Wij moeten met forse strepen een schilderij durven vullen, maar we zijn detailhandelaars. De grote lijn ontbreekt. Een man moet niet aarzelen tussen f 2,75 of f 3,25. Een beetje ruim zijn is beter.

Ik hou niet van buitenlandse woorden. De 'sound' moet zo worden, dat hij acceptabel is. Moeilijke woorden zijn niet nodig. Die scheppen afstand.

Seth Gaaikema treedt op met een avondje 'Nederland'. Roelof Stalknecht begeleidt hem daarbij op de piano. Onlangs bracht hij geslaagde bezoeken aan de Nederlandse 'kolonies' in Duitsland, Zweden en Finland. Naar mijn mening wordt deze kleuter in de kleinkunst enorm onderschat. Hij brengt een uitstekend cabaretprogramma in een volkomen eigen stijl. Zijn teksten doen denken aan de 'poësie parlant'. Ze zijn puur en spitsvondig met het hoogtepunt

op het juiste moment. Bovendien schreef hij teksten voor Wim Kan (grote bekendheid genoot het liedje 'Nee, we noemen geen namen'.) Verder vertaalde hij My fair lady, Oliver, Kiss me Kate en Carnival. Vier musicals, niet mis dus.

'Wim Kan werkt op een golflengte die mij interesseert. Het is inspirerend om voor hem te werken. Bij cabaret moet je proberen je geïnspireerdheid in een goede vorm te gieten. Je worstelt met vormen. In de toekomst hoop ik een baan te vinden, waarin theater een rol speelt. Mijn stem — die een hele eigen bekoring heeft, juist door zijn ongeschooldheid — is heel zwak. Vind je het erg?'

Tijdens het gesprek kijkt Seth mij sporadisch aan. Als een man naast ons de aandacht van mijn gesprekspartner op zich heeft weten te vestigen, maant hij (Seth) zo beleefd mogelijk tot spoed. Op het aprilnummer van 'Ego' staat een box met twee peuters. Daarop wijzend zegt Seth:

'Ik ben een groot voorstander van oecumene, dat moet je beslist in dit humanistisch blad zeggen. Kan ik daarvan op aan? Oecumene is een ideaal waarvoor ik wel eens wat zou willen doen. Ik heb er een liedje over. Daar komt ook een box in voor. Vandaar. Wil je dat liedje in 'Ego' afdrukken? Dat zou ik prettig vinden.'

Seth groet vluchtig en neemt een teltje verder plaats. Bij die man van zoëven.

NICO HAASBROEK

*Wij christelijke Nederlanders
Geloven allemaal net even anders.*

*De katholieken en de
afgescheidenen
Die zien elkaar als heidenen.*

*We hebben na een eeuw lang
donderen
Een openbare school en een
bijzondere.*

*Zo krijgen kinderen in de
katholieke klas
De katholieke stelling van
Pythagoras.*

*En kijk zo'n Elburgs dreumesje
is in de box
Met z'n twee maanden nu al
christelijk orthodox.*

*Maar er is iets aan 't veranderen,
er is iets nieuws op til
Een mengseltje van oecumene en
heel veel goede wil.*
SETH GAAIKEMA

MOZAÏEK

Een niet zoveel beoefende kunstuiting is het mozaïek. Er zijn kunstschilders die in opdracht een wandversiering van mozaïek maken, maar dat blijven incidentele werkstukken. Paul van Solingen is een van de weinigen die alleen mozaïeken maakt.

Zijn werk is eenvoudig van kleur, soms gebruikt hij niet meer dan twee kleuren. Niet alleen de kleuren en vormen hebben een eigen karakter, ook het materiaal dat hij gebruikt wijkt vaak af van de gebruikelijke 'Ravenna-steentjes'. Hij gebruikt veel antieke tegels, glas en ander materiaal, dat hij als 'het geheim van de smid' aanduidt.

In Den Haag heeft Paul van Solingen een eigen kunstzaaltje, 'de Padmos kelder', waarin hij zijn werk maakt en verkoopt. Verleden jaar heeft hij 's nachts voor de deur van het deftige restaurant 'House of Lords' in het hartje van de stad een mozaïek in het gemeentetrottoir gemetseld. De gemeentelieden vonden het wel een 'kwajongensstreek', maar ze waren zo enthousiast over het mozaïek, dat het mocht blijven liggen, alleen de straatstenen moest Paul teruggeven...

Van deze mozaïeken een fotoserie van Tom Weerheijm.

